

Novosti v pokojninskem in invalidskem zavarovanju

Z republiškim zakonom o pokojninskem in invalidskem zavarovanju in njegovo izpeljavo v samoupravnih splošnih aktih zaključujemo dolgoročen proces oblikovanja novega pokojninsko invalidskega sistema, ki bo usklajen z ustavo, zakonom o združenem delu in zakonom o razširjeni reprodukciji in minulem delu in bo temeljil na uveljavljenem samoupravnem in ekonomskem položaju delavcev v združenem delu in drugih delovnih ljudi.

Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju je eden izmed najpomembnejših sistemskih zakonov za zagotavljanje socialne varnosti delovnih ljudi in občanov. Zato je predsedstvo republiške konference SZDL dalo pobudo za široko javno razpravo o osnutku zakona. Ta razprava že poteka tudi v občini Ljubljana Vič-Rudnik in sicer v krajevnih skupnostih in v združenem delu. Predsedstvo občinske konference SZDL bo na seji, ki je poredvidena za 12. april, povzelo pripombe, mnenja in stališča iz javne razprave v zaključno poročilo in le-to poslalo mestni in republiški konferenci SZDL. Slednja bo namreč zaključke iz javne razprave posredovala skupščini SR Sloveniji, ki bo na sejah zborov 11. maja obravnavala osnutek zakona. Predlog zakona naj bi bil sprejet na julijem zasedanju republiške skupščine, novi zakon pa naj bi se uporabljal od 1. julija naprej, ko se začne uporabljati tudi novi zvezni zakon o temeljnih pravicah iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja.

Seveda v časopisu ne moremo podrobno razložiti prav vseh zakonskih določb (osnutek zakona ima 177 členov) in pojasniti vseh novosti, ki jih vsebuje osnutek zakona. Izbrali smo vprašanja, ki zbujejo največ zanimanja in na katera so opozorili tudi udeleženci občinskega seminarja za aktiviste in strokovne delavce, ki vodijo javno razpravo, in v teh vprašanjih skušali zajeti številne novosti v pokojninskem in invalidskem zavarovanju.

S strokovnimi pojasnili in konkretnimi razlagami določb, ki jih vsebuje osnutek zakona, nam je pomagal Jože Kuhelj, svetovalec vodje strokovne službe Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja v SR Sloveniji.

Kar zadeva obseg zavarovanja je najpomembnejša novost obvezno zavarovanje vseh kmetov, združenih in individualnih, to pomeni zavarovanje nosilcev kmečkih gospodarstev, njihovih zakoncev, otrok in morebitnih drugih članov, ki delajo na kmetiji in jim je opravljanje kmetijske dejavnosti edini ali glavni poklic. Kmete, ki bodo po novem vključeni v obvezno zavarovanje, seveda najbolj zanima, kako bo z njihovimi prispevki in kakšne pravice bodo uživali.

Kuhelj: »Ker se le pri neznatnem številu kmetov ugotavlja dejanski dohodek, bodo le takšni kmetje plačevali prispevek skupnosti od doseženega osebnega dohodka, za vse druge – torej za veliko večino – pa bo skupnost določila zavarovalne osnove, vendar se bodo kmečki zavarovanci sami odločili, od kakšne zavarovalne osnove bodo plačevali prispevek, od tega pa bo odvisen tudi obseg njihovih pravic.«

Najnižjo zavarovalno osnovo določa zakon?

Kuhelj: »Da. Zakon določa, da najnižja zavarovalna osnova ne more biti nižja od polovice zneska najnižje pokojninske osnove, če bo ta predlog sprejet, bo najnižja zavarovalna osnova v letu 1983 znašala 4.647,07 din, to pa pomeni mesečni prispevek 928,94 din.«

Prispevek od te najnižje osnove zavarovanec ne zagotavlja vseh pravic?

Kuhelj: »Takšno zavarovanje pomeni le pravico do starostne, invalidske in družinske pokojnine. Ti zavarovanci – to so vsi individualni kmetje in tudi združeni kmetje, ki se bodo zavarovali od zavarovalne osnove, nižje od zneska zajamčene pokojnine – ne bodo imeli pravice do varstvenega dodatka in do zajamčene pokojnine, kmetje – borci NOV pa bodo na tej podlagi imeli le pravico do polovice zneska zajamčene borčevske pokojnine.«

Kaj pa združeni kmetje, ki se bodo zavarovali od zavarovalne osnove najmanj v višini zneska zajamčene pokojnine?

Kuhelj: »Združeni kmetje, ki se bodo zavarovali tako, kot pravite, bodo uživali vse pravice kot drugi delavci, torej bodo imeli tudi pravico do varstvenega dodatka, zajamčene pokojnine, denarnega nadomestila za telesno okvaro, kmetje – borci NOV pa pravico do polnega zneska zajamčene borčevske pokojnine. Če bo sprejet predvideni princip določanja zajamčene pokojnine, bo omenjena zavarovalna osnova po izračunu za letos znašala 7.900,75 din, to pa pomeni mesečni prispevek 1.579,36 din.«

Zajamčena in najnižja pokojnina

Omenili ste pravico do zajamčene pokojnine. Kakšna je ta pokojnina in kdo ima pravico do nje?

Kuhelj: »Do zajamčene pokojnine – od 1. julija naprej naj bi, kot sem že omenil, znašala najmanj 7.900,75 din – bodo imeli pravico upokojenci s pokojninsko dobo 40 let (moški) oziroma 35 let (ženske) in tisti invalidski upokojenci, katerih invalidnost je posledica poškodbe pri delu ali poklicne bolezni. V varianti osnutek zakona predvideva, da te pravice ne bi imeli zavarovanci, ki jim je bila pokojnina odmerjena na podlagi zavarovalnih osnov.«

Kaj pa tisti zavarovanci, ki ne bodo imeli pravice do zajamčene pokojnine?

Kuhelj: »Tem zavarovancem je po novem zagotovljena odmera pokojnine (starostne, invalidske, družinske) najmanj od zneska 64,7% povprečnega osebnega dohodka vseh zaposlenih iz preteklega leta ne glede na to, ali so zavarovani po osebnem dohodku ali po zavarovalnih osnovah. Pogoj za to, da pride do uporabe te določbe, je nižja pokojninska osnova od tiste, ki jo določa zakon. Če bo sprejet predlagani način določanja najnižje pokojninske osnove, bo starostni upokojenec (po 1. juliju 1983) prejemal najmanj 3.252,95 din, upokojenka pa najmanj 3.717,66 din (za 15 let zavarovalne dobe).«

Predčasna pokojnina

Že v dosedanjih razpravah je posebno zanimanje vzbudila pravica do predčasne pokojnine, ki je v Sloveniji v sedanjih ureditvah pokojninskega zavarovanja (od vključno leta 1973 naprej) ne poznamo.

Kuhelj: »Predčasna pokojnina je v bistvu posebna oblika starostne pokojnine. Zvezni zakon prepušča republikam in pokrajinam ali bodo uvedle takšno možnost. Osnutek našega zakona jo predvideva, v skladu z zveznim zakonom pa morata biti izpolnjena dva pogoja za uveljavitev predčasne pokojnine. Zavarovanec mora biti star najmanj 55 let in imeti najmanj 35 let pokojninske dobe, zavarovanka pa mora biti stara najmanj 50 let in imeti najmanj 30 let

Bistvene novosti, ki jih prinaša nov republiški zakon, se odražajo predvsem v:

- izpeljavi pravic iz minulega dela ob upoštevanju osebnih dohodkov ter usklajevanju pokojnin tudi na temelju družbene produktivnosti dela;
- razširitve kroga zavarovancev, zlasti z uvedbo pokojninskega in invalidskega zavarovanja kmetov;
- spremembi odnosov na področju invalidskega zavarovanja;
- možnosti uvedbe predčasne upokojitve in nekaterih sprememb pri uživanju in izgubi pravic.

pojkinske dobe. V drugih primerih predčasna pokojnina ne pride v poštev.«

Zvezni zakon določa obvezno zmanjševanje pokojnine zaradi predčasnega odhoda v pokoj.

Kuhelj: »Zvezna določba je načelna, konkretno višino (odstotek) zmanjšanja pa določajo same republike in pokrajini. V osnutku slovenskega zakona je predvideno, da se za vsako leto predčasnega odhoda v pokoj pred dopolnitvijo 60 let pri zavarovanih oziroma 55 let pri zavarovankah odmerjena starostna pokojnina zmanjša za 1,5% in v varianti za 2%, vendar to zmanjšanje velja le do dopolnitve potrebo starosti (60 oziroma 55 let), nato pa se odpravi in zavarovanec prejema starostno pokojnino, kakor mu je bila odmerjena glede na doseženo pokojninsko dobo.«

Kaj to konkretno pomeni?

Kuhelj: »Vzemimo za primer zavarovanko, ki ima 30 let pokojninske dobe in je stara 51 let. Izpolnila je oba pogoja za predčasno pokojnino, za običajno starostno pokojnino pa ji manjkajo štiri leta starosti (do 55 let). Recimo, da njena pokojninska osnova, upošteva najugodnejše desetletno obdobje, znaša 10.000 din. Ob sedanjih lestvici za odmero starostne pokojnine se ženski za 30 let pokojninske dobe odmeri pokojnina v višini 75% od pokojninske osnove. Ker tega pogoja ne izpolnjuje (saj gre za predčasno pokojnino), se ji odmerjena pokojnina zmanjša za 6% ali 8% (po variantah v osnutku zakona 1,5% ali 2% za vsako manjkajoče leto starosti), to je na 7050 din (pri 1,5-odstotnem zmanjšanju) oziroma na 6900 din (pri 2-odstotnem zmanjšanju). Tako zmanjšano pokojnino bo zavarovanka prejela do dopolnitve potrebne starosti, to je 55 let, nato pa bo prejela nezmanjšano odmerjeno pokojnino, v našem primeru 7500 din, seveda ustrezno povečano v

skladu s sklepi o usklajevanju pokojnin z rastjo nominalnih osebnih dohodkov.«

Predčasna pokojnina izključuje nekatere druge pravice?

Kuhelj: »Osnutek zakona predvideva, da uživalci predčasne pokojnine ne bodo imeli pravice do varstvenega dodatka, dokler bodo imeli to pokojnino, torej do dopolnitve predpisane starosti 60 oziroma 55 let.«

Kakšna pa bo »usoda« upokojencev, ki so se za predčasno pokojnino odločili po predpisih,

Mnenja, stališča in pripombe v zvezi z osnutkom zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju naj vsi zainteresirani pošljejo do 4. aprila 1983 na naslov: Občinska konferenca SZDL Ljubljana Vič-Rudnik (Svet za zdravstveno in socialno politiko) Ljubljana, TRG MDB 14.

ki so veljali do konca leta 1972, in se zdaj dobivajo zmanjšano pokojnino?

Kuhelj: »Zvezni zakon določa, da so uživalci pravic, ki so jih pridobili po zveznem zakonu, veljavnem do 1. julija 1983, te pravice, če so določene kot temeljne, zagotovljene tudi vnaprej v obsegu, ki ne sme biti manjši od tistega, ki ga določa novi zakon. Glede na to, da je po novem predčasna pokojnina časovno omejena, osnutek republiškega zakona odpravlja trajnost zmanjševanja pokojnine pri tistih uživalcih predčasne pokojnine, ki so to pravico uveljavili po prejšnjih predpisih. Po sprejemu novega republiškega zakona bodo ti upokojenci dobivali pokojnino brez zmanjšanja zaradi predčasnega odhoda v pokoj.«

Osnutek zakona ohranja možnost povečanja pokojnine. Kdaj?

Kuhelj: »Povečanje pokojnine bo prišlo v poštev za zavarovance, ki bodo po izpolnitvi polne pokojninske dobe ostali še naprej v zavarovanju, ne da bi uveljavili pravico do pokojnine, oziroma za zavarovance, ki se bodo reaktivirali in ponovno sklenili delovno razmerje ali začeli opravljati dejavnost, na podlagi katere bodo zavarovani. Sprememba je le v tem, da bo povečanje pokojnine ženskam pripadalo šele po dopolnitvi pokojninske dobe 40 let (čeprav je pogoj za polno osebo pokojnino 35 let pokojninske dobe), to pa zaradi sprememb v delovno-pravni zakonodaji.«

Družinska pokojnina

Pri pravici do družinske pokojnine je bistvena novost izenačitev let starosti kot pogoja za pridobitev pravice do družinske pokojnine za vse upravičence – vdove, vdovce in starše – na 50 let. Doslej določenih 45 let starosti pri vdovi se zvišuje na 50 let, pri vdovcu pa se 60 let znižuje na 50 let. Zakaj?

Kuhelj: »Sedanje velike razlike med vdovo in vdovcem v letih starosti za pridobitev pravice do družinske pokojnine nimajo pravne podlage niti v ustavi niti v dejanski zaposlenosti, kajti večina žensk je zaposlena tako kot moški in si z lastnim delom zagotavlja socialno varnost za primer starosti in invalidnosti. Za zagotovitev socialne varnosti vdovam, ki niso zaposlene, pa je v prehodnih določbah osnutka zakona predvidena možnost uveljavljanja pravice do družinske pokojnine po sedaj veljavnih predpisih, torej ob starosti 45 let.«

Usklajevanje pokojnin

Novosti pri usklajevanju pokojnin izvirajo iz zveznega zakona?

Kuhelj: »Zvezni zakon uvaja obvezno usklajevanje pokojnin med letom z gibanjem nominalnih osebnih dohodkov vseh delavcev, zaposlenih na območju republike, podrobneje pa to obvezno usklajevanje ureja republika sama. Poleg obveznega usklajevanja med letom je določeno tudi dokončno usklajevanje v začetku naslednjega leta, prav tako pa je določeno izplačilo razlike med pokojnino, izplačano v preteklem letu, in pokojnino, izplačano ob dokončni uskladitvi. Ker bo takšen poračun za vse leto nazaj zahteval precejšnja sredstva, zvezni zakon določa, da morajo to določbo v republikah in pokrajinah dokončno uresničiti najpozneje do 31. 12. 1986. Tako bo tudi v Sloveniji.«

Osnutek zakona določa, da se morajo pokojnine med letom obvezno uskladiti najmanj za 90% povprečnih nominalnih osebnih dohodkov v tem letu. To določbo pa skupnost postopno uresničiti do 31. decembra 1986 v skladu s svojim samoupravnim splošnim aktom. To pomeni, da se bodo recimo v letu 1983 pokojnine med letom obvezno povečale za takšen del, kot bo dogovorjen v samoupravnem splošnem aktu, v začetku leta 1984 pa dokončno glede na ugotovljeni porast nominalnih osebnih dohodkov v letu 1983. V letu 1984 se bo delež med

letom povečal. Itd. V letu 1986 bi med letom pokojnine povečali za polnih 90% porasta nominalnih osebnih dohodkov, v začetku leta 1987 pa še za razliko do skupnega porasta, poleg tega pa bi izplačali v celoti tudi razliko za vse leto 1986.

Osnutek zakona uvaja tudi pomembno novost – možnost usklajevanja pokojnin po rasti družbene produktivnosti dela, s čemer se vzpostavlja še tesnejša odvisnost pokojnine od minulega dela, saj rast nominalnih osebnih dohodkov ni nujno enaka rasti družbene produktivnosti dela.«

»Dokup« pokojninske dobe

Veljavni predpisi dopuščajo »dokup« let za pokojninsko dobo le bivšim samostojnim obrtnikom in gostincem, ki so zdaj v delovnem razmerju, in zavarovancem, ki so združeni kmetje. Osnutek zakona predvideva širjenje te možnosti?

Kuhelj: »Po novem naj bi lahko dokupili leta tudi drugi zavarovanci ne glede na to, ali so zdaj zavarovani iz naslova delovnega razmerja ali iz naslova opravljanja samostojne poklicne ali kmetijske dejavnosti. Poleg tega naj bi »dokup« omogočili tudi zakoncem in otrokom oziroma družinskim članom, ki so skupaj z zavarovancem opravljali samostojno gospodarsko ali kmetijsko dejavnost kot edini ali glavni poklic. Skratka, osnutek zakona dopušča možnost »dokupa let« delovnim ljudem, ki samostojno opravljajo gospodarsko, umetniško, kulturno, odvetniško ali drugo dejavnost kot poklic, ter združenim in individualnim kmetom in članom njihovih gospodinjstev pred vstopom, ko še ni bilo uvedeno obvezno zavarovanje.«

Invalidsko zavarovanje

Ena izmed poglavitnih novosti je uresničitev usmeritve, ki izhaja že iz zakona o združenem delu, da se namreč pravice iz invalidskega zavarovanja zavarovancev, ki so ob nastanku invalidnosti v delovnem razmerju, uresničujejo na podlagi preostale delovne zmoglosti neposredno v organizacijah združenega dela.

Kuhelj: »Na podlagi navedene usmeritve so v osnutku zakona določene konkretne obveznosti in dolžnosti, in sicer:

- organizacije združenega dela, delovne skupnosti in nosilci samostojnega osebnega dela morajo zavarovance – svojega delavca, pri katerem je nastala invalidnost, obdržati na delu in ga razporediti k delom in nalogam, ki jih lahko opravlja glede na preostalo delovno zmoglost,
- če v organizaciji združenega dela ni takih del in nalog, h katerim bi bilo mogoče razporediti zavarovanca, mu mora organizacija zagotoviti ustrezno zaposlitev v drugi organizaciji,
- organizacije združenega dela morajo zavarovancu s preostalo delovno zmoglostjo zagotoviti prekvalifikacijo ali dokvalifikacijo in tudi dela in naloge, ki jih bo opravljal po uspešno opravljeni prekvalifikaciji ali dokvalifikaciji.«

In kakšne so praktične posledice te zakonske ureditve?

Kuhelj: »Predvsem bodo morale organizacije združenega dela v svojih samoupravnih splošnih aktih določiti način uveljavljanja in uresničevanja svojih obveznosti do delovnih invalidov. Poleg tega bo morala javna razprava odgovoriti na vprašanja o zagotavljanju sredstev za obveznosti do delovnih invalidov v organizacijah združenega dela. Gre za to, ali bodo posamezne organizacije združenega dela sposobne zagotoviti potrebna sredstva za obveznosti do delovnih invalidov brez najširše solidarnosti v okviru SPIZ.«

Glede na to, da nov republiški zakon v osnutku predvideva številne novosti glede na

V okviru javne razprave je predsedstvo občinske konference SZDL ustanovilo sekcijo za obravnavo osnutka zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. Sekcija sestavljajo delegati vseh krajevnih konferenc SZDL, vseh občinskih vodstev družbenopolitičnih organizacij in skupščine občine, delegati občinske skupnosti socialnega varstva in zbora delegatov SPIZ v občini ter Društva upokojencev. Sekcija je sklicana za sredo 6. aprila 1983 ob 17. uri v dvorani Tobačne tovarne – Tobačna ulica 5. Na sekcijo so vabljeni vsi zainteresirani delovni ljudje in občani, ki želijo tvorno prispevati k njenemu delu.

sedanje predpise, se razumljivo zastavlja vprašanje, ali zaradi tega ne bodo prikrajšani občani, ki so že v pokoju?

Kuhelj: »Ne, sedanjí upokojenci ne bodo prikrajšani. V osnutku zakona je jasno zapisano, da imajo vsi uživalci pravic iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja, ki so te pravice pridobili po veljavnih predpisih, možnost, da zahtevajo priznanje pravic po določbah novega zakona, če je to zanje bolj ugodno.«

Izčrpana in konkretna pojasnila Jožeta Kuhlja seveda ne dajejo odgovorov prav na vsa vprašanja, ki se delovnim ljudem in občanom porajajo ob osnutku novega zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. Prenekatero vprašanje smo v pogovoru izpustili zaradi prevelike splošnosti ali pa zato, ker bi utegnilo zanimati le malo bralcev našega časopisa, poglavitni vzrok pa je seveda premajhen prostor za res celovito obdelavo osnutka zakona.